

LISTY DO REDAKCJI

W sprawie listu Stanisława Augusta do Eulera

List Stanisława Augusta Poniatowskiego do Leonharda Eulera, opublikowany w *Wiadomościach Matematycznych* (WM 51 (2005), s. 44), wymaga komentarza. List jest wyrwany z kontekstu historycznego i Czytelnik może się zastanawiać, skąd nagle zainteresowanie króla Polski Leonhardem Eulerem.

Po dwudziestopięcioletnim pobycie w Berlinie (1741–1766), Euler opuścił Prusy, niezadowolony z panującej tam atmosfery. Po śmierci de Mau-pertuis w roku 1759 Fryderyk II zaproponował d'Alembertowi kierowanie Berlińską Akademią Nauk, ale ten odmówił. Euler spotkało wielkie rozczarowanie, propozycja nie padła bowiem pod jego adresem. Król sam mianował się na to stanowisko i od 1762 r. zaczął faktycznie rządzić Akademią, wtrącając się w wiele spraw, np. w mianowanie nowych członków, kierując się profrancuskimi sympatiami. Stosunki króla z Eulerem pogorszyły się jeszcze bardziej. W 1763 r. Euler przezornie sprzedał swoją posiadłość w Charlottenburgu, nabytą w roku 1753 r. Zacieśnił też stosunki z Petersburgiem. W lutym 1765 r. Fryderyk II przeglądając sprawozdania finansowe Akademii wyraził swoje niezadowolenie i powołał specjalną komisję kontrolną, w skład której wszedł Euler. Euler odebrał to jako dowód braku zaufania do siebie. Zdaniem króla sprzedaż kalendarzy mogłaby przynosić znacznie większe dochody. Zaproponował oddać sprzedaż kalendarzy w dzierżawę. Na argumenty Eulera król miał powiedzieć: *Ja nie umiem obliczać krzywych, ale to co wiem, to fakt, że 16000 talarów to więcej niż 13000*. Ten bezpardonowy atak obraził Eulera. Jednak dochody Akademii, wbrew przewidywaniom Eulera, szybko wzrosły. Sytuacja zaostrzyła się w 1766 r. na tyle, że Euler zażądał dymisji. Przyszło mu to tym łatwiej, że coraz częściej otrzymywał z Petersburga sygnały do powrotu. Euler wraz z rodziną opuścił Berlin 9 czerwca 1766 roku. W czasie podróży spędził dziesięć dni w Warszawie, gdzie był przyjmowany ze wszystkimi honorami przez króla Stanisława Augusta. Wizyta miała również aspekt praktyczny – Euler obiecał królowi udostępnienie współrzędnych geograficznych miast rosyjskich w zamian za odpowiednie dane od królewskiego kartografa, Karola Hermanna

de Perthéesa (1739–1815). Prowadził on przez dziesięć lat korespondencję w imieniu króla z Eulerem. W późniejszym okresie, gdy Euler całkowicie stracił wzrok, listy pisał jego syn Albrecht. Pozostałą część korespondencji, wraz z komentarzami, można znaleźć w [1].

Literatura

- [1] T. Kłado, R. W. Wołoszyński, *Korespondencja Stanisława Augusta z Leonhardem Eulerem i Petersburską Akademią Nauk 1766–1783*, Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej, seria C, z. 10, 1965, s. 3–41.
- [2] W. Więśław, *Leonhard Euler (1707–1783) – człowiek i epoka* (w tomie: *Matematyka XVIII wieku. Materiały z XIII Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki*, Kołobrzeg, 17–21 maja 1999 r., pod red. Stanisława Fudalego, Szczecin 2001), s. 9–25.

Witold Więśław

Uzupełnienia listy emigrantów

Po opublikowaniu artykułu o emigracji matematyków z ziem polskich¹, otrzymałem sporo listów i uwag. Przekazali je, między innymi, Agnieszka Demby, Stanisław Fudali, Bogumiła Klemp-Dyczek, Jerzy Mioduszewski, Maria Moszyńska, Andrzej Pelczar, Danuta Przeworska-Rolewicz, Jan Rempała, Zbigniew Semadeni, Przemysław Skibiński, Andrzej Szczepański, Krzysztof Tabisz, Wojbor A. Woyczyński, Waław Zawadowski. Wszystkim serdecznie dziękuję.

Listy te i uwagi odnosiły się niemal wyłącznie do okresu po 1946 roku, często podkreślając nieostrą granicę między wyjazdem okresowym a decyzją o emigracji, która nierzadko zapadała później, już na obczyźnie, i której powody bywały rozmaite: ekonomiczne, naukowe, osobiste, polityczne. Okazało się, że opublikowana lista budzi emocje i zastrzeżenia, uważałem jednak i nadal uważam, że należało zwrócić uwagę na samo zjawisko emigracji, a w szczególności na jej wyniszczający charakter w latach PRL-u, zwłaszcza po Marcu 1968 i w okresie stanu wojennego. Wyrazem mojej wdzięczności wobec wszystkich moich czytelników i respondentów niech będzie poniższa lista uzupełnień. Znajdujące się na niej nazwiska są opatrzone znakami, które oznaczają:

¹ R. Duda, *Emigracja matematyków z ziem polskich*, *Wiadom. Mat.* 40 (2004), s. 175–211.